

LINNUT

PUTOAVAT
TAVALLISET

Zinnie Harris

TAVALLISIA IHMISIÄ KATASTROFIN KESKELLÄ

Tommi Eronen
Matleena Kuusniemi
Ella Mettänen
Paavo Kääriäinen
Hanna Raiskinmäki
Ohjaus Riikka Oksanen

KOM
TEATTERI

ALUKSI

Hyvä ope ja yhteistyökumppani,

Käsissäsi tahi näytölläsi on KOM-teatterin opettajien materiaalipaketti, johon on koottu tehtäviä Putoavat linnut -näytelmän käsittelyn tueksi. Siihen on kerätty materiaalia niin nopeaa käsittelyä varten kuin aiheiden syvällisempääkin pohdintaa silmällä pitäen. Mukana on niin toiminnallisia tehtäviä kuin keskustelu- ja kirjoitustehtäviäkin. Lisäksi mukana on ehdotuksia korvaaviksi tehtäviksi niitä oppilaita ajatellen, jotka eivät teosta näe. Putoavat linnut -materiaalipaketti keskittyy erityisesti toden ja epätoden kysymyksiin sekä arvojen ja toivon tematiikkaan.

Valoa ja iloa kevääseen!

Terveisin,

KOMin yleisötyöntekijät Jenni, Malla ja Rosa-Maria

Sisällys

1. VIRITTÄYTYMISTÄ ESITYKSEEN JA SEN KÄSITTELYYN	4
1.1 PUTOAVAT LINNUT.....	4
1.2 NÄYTELMÄN KÄSIKIRJOITTAJA ZINNIE HARRIS	5
1.3 OHJEET PIKAKRITIIKIN LAADINTAAN.....	7
1.4 TEATTERITAIDE TUTUMMAKSI (Myös korvaava tehtävä)	8
1.5 MITÄ SÄ HALUAT? –PARIPÄLÄTYS	9
1.6 MIIMINEN RIKKINÄINEN PUHELIN.....	10
1.7 JUONIJANA ELI MITÄ ESITYKSESTÄ JÄI MIELEEN.....	11
1.8 MINÄ OLEN PUU – MINÄ OLEN PUTOAVAT LINNUT	11
1.9 SANANSELITYS	12
1.10 LUOKAN ARVOT.....	13
2. NÄYTELMÄN ROOLIHENKILÖIHIN LINKITTYVIÄ TEHTÄVIÄ.....	14
2.1 SYVÄSUKELLUS NÄYTELMÄN HAHMOIHIN KUUMAN TUOLIN AVULLA.....	14
2.2 KOHTAUKSET SUURENNUSLASIN ALLE	15
2.3 UUSIA KOHTAUKSIA VALHEISTA JA PETOKSISTA.....	22
2.4 VALHEENPALJASTAJAT.....	23
3. NÄYTELMÄN TEEMOJEN KÄSITTELYÄ.....	24
3.1 VALHEIDEN VERKOSSA.....	24
3.2. KYLLÄ VAI EI – SAAKO VALEHDELLA	25
3.3 MIELIPIDEJANA ELI RYHMÄMIELIPIDE TOTUUDESTA	26
3.4 KOLUMNI VALKOISESTA VALHEESTA (Myös korvaava tehtävä)	27
3.5 OMANTUNNONKUJA	28
3.6 KLIKKIOTSIKKO.....	29
3.7 MEDIAKRITIIKIN PERUSKÄSITTEISTÖ	30
3.8 MUUNNELTU TOTUUS	31
3.9 MINUN CREDONI (Myös korvaava tehtävä)	34
3.10 KATASTROFIN AIKAKAUDEN OVELLA (Myös korvaava tehtävä)	34
3.11 TOIVOTTOMUUTTA VAI TOIVOA? (Myös korvaava tehtävä)	35

1. VIRITTÄYTYMISTÄ ESITYKSEEN JA SEN KÄSITTELYYN

Tässä osiossa tutustutaan teatteriin, saadaan tietoja ja välineitä esityksen tulkitsemiseen, lämmitellään kehoa ja mieltä työskentelyyn sekä hankitaan yleiskuvaa siitä, mitä kenellekin on jäänyt mieleen.

1.1 PUTOAVAT LINNUT

Putoavat linnut (*The Scent of Roses*, 2022) on tragikomediallinen perhesuhteista totuudenjälkeisessä maailmassa. Maailmassa, jossa itsepetoksesta on tullut elinehto

Tukahduttavan helteisessä Helsingissä vaimo lukitsee makuuhuoneen oven ja ottaa miehensä panttivangiksi. Hän haluaa puristaa puolisoaan totuuden irti. Kaikesta. Tämä äärimmäinen teko sysää liikkeelle tapahtumasarjan, joka horjuttaa myös pariskunnan läheisten käsitystä siitä, mikä on totta ja kehen voi luottaa.

Zinnie Harrisin ajankohtainen ja tummanpuhuvan koominen näytelmä tarkentaa katseen viiteen itsepintaiseen ja eri tavalla asioita katsovaan henkilöön. Heidän väliset suhteensa ovat samaan aikaan kipeitä ja koomisia. Harris kuljettaa tarinaa taitavasti niin, että perhe- ja ihmissuhteiden dynamiikka saa yhteiskunnallisia ja jopa globaaleja ulottuvuuksia.

Näytelmä Zinnie Harris

Ohjaus Riikka Oksanen

Näyttämöllä Tommi Eronen, Matleena Kuusniemi, Paavo Kääriäinen, Ella Mettänen ja Hanna Raiskinmäki

Lavastussuunnittelu Janne Vasama

Pukusuunnittelu Maria Sirén

Valosuunnittelu Tomi Suovankoski

Äänisuunnittelu Jani Rapo

Maskeeraussuunnittelu Leila Mäkynen

Suomennos Sarka Hantula

Ohjaajan assistentti Tiiu Poikonen

Yleisötyö Jenni Bergius, Maaretta Riionheimo ja Rosa-Maria Perä

1.2 NÄYTELMÄN KÄSIKIRJOITTAJA ZINNIE HARRIS

Brittiläinen Zinnie Harris on syntynyt 1972 Oxfordissa, varttunut Skotlannissa ja työskentelee Edinburghissa Lyceum Theatren avustavana taiteellisena johtajana. *Putoavat linnut* (The Scent of Roses) sai siellä kantaesityksensä 2022. Harris on opiskellut teatteriohjaajaksi ja sitä ennen myös eläintieteitä. Ohjaamisen lisäksi hän on kirjoittanut käsikirjoituksia niin teatteriin kuin elokuvainkin ja toiminut myös käsikirjoittamisen professorina St. Andrews'n yliopistossa.

Harris on saanut käsikirjoituksistaan ja ohjauksistaan lukuisia palkintoja mm. Amnesty International Freedom to Express -palkinnon näytelmästä The Wheel. Harrisin käsikirjoitukset voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään, hänen alkuperäisiin teksteihinsä, kuten edellä mainittu The Wheel ja Putoavat linnut sekä länsimaisen teatterikaanonin perusteosten adaptaatioihin. Hän on tarttunut mm. Aiskhyloksen Oresteiaan, Shakespearin Macbethiin, Ibsenin Nukkekotiin ja Strindbergin Neiti Julieen.

Lähtökohtana on ollut tutkia kyseisten näytelmien päähenkilöitä nykypäivän näkökulmasta, ystävällisemmällä ja ymmärtäväisemmällä katseella.

Harrisin mukaan adaptaatioita tehdessä on tärkeää, että kirjoittaja rakastaa alkuperäisteosta ja haluaa vielä lisätä siihen jotain. Hänestä ei ole järkeä tehdä adaptaatiota klassikosta, elleivät nämä molemmat vaatimukset täyty. Seuraavassa St. Andrews'n yliopiston katkelmassa Harris puhuu aiheesta:

<https://www.facebook.com/StAndrewsEnglish/videos/zinnie-harris-playwright-and-screenwriter/791014562196761/>

Pohtimistehtävä Zinnie Harrisin liittyen

Mieti, mikä klassikkoteos (näytelmä, elokuva, kirja) olisi sellainen, jossa joku keskeinen hahmo (nainen tai muunsukupuolinen) jää kovin ohueksi, mahdollisesti pelkäksi uhriksi tai jonkun yksittäisen käsittämättömältä tuntuvan teon tekijäksi ja josta voisi Zinnie Harrisin hengessä tehdä uudelleentulkinnan, jossa kyseinen hahmo saisi paremmin äänensä kuuluviin.

1.3 OHJEET PIKAKRITIIKIN LAADINTAAN

Opettaja voi jakaa alla olevat kysymykset opiskelijoille ennen esitykseen menoa.

- a) Mikä jäi mieleesi parhaiten? Mistä pidit? Mistä et pitänyt?
- b) Mistä näytelmä mielestäsi kertoo? Kiteytä ydinsanoma yhteen virkkeeseen.
- c) Millaisia dramaturgisia ratkaisuja siinä oli?
- d) Millaisia ohjauksellisia ratkaisuja ohjaaja oli tehnyt?
- e) Millaisia skenografisia (lavastus, puvustus, valot) ratkaisuja jäi mieleesi?
- f) Miten ne tukivat esityksen ydinsanomaa?
- g) Entä millaisia auditiivisia ratkaisuja esityksessä oli?
- h) Entä mitä ajattelit näyttelijäntyöstä, olivatko näyttelijät "samassa näytelmässä", millaista ilmaisua he käyttivät?
- i) Väittääkö näytelmä jotakin ympäröivästä maailmasta?

Tee rohkeita analyysyjä ja tulkintoja siitä, miksi esityksessä tehdyt ratkaisut ovat juuri sellaisia kuin ne ovat. Keksi naseva otsikko kritiikillesi.

HUOMIOITA: Kannattaa korostaa, että mihinkään yllä olevista kysymyksistä ei ole yhtä ainoaa oikeaa vastausta, vaan kaikkien tulkinnat ovat yhtä oikeita!

1.4 TEATTERITAIDE TUTUMMAKSI (Myös korvaava tehtävä)

Oppilas kirjoittaa vapaamuotoisen kirjoituksen kysymysten pohjalta.

- a) Mitä teatteri on ja mikä on sen tehtävä?
- b) Mikä tekee teatterista erilaisen muihin taiteenlajeihin verrattuna?
- c) Keitä ammattilaisia teatterissa työskentelee?
- d) Kuka päättää mitä teatterissa esitetään?
- e) Minkälaisia työvaiheita esityksen ensi-iltaan saattamisessa tiedät?
- f) Mitä eri taiteenlajeja teatterissa hyödynnetään?
- g) Mitkä ovat teatterin näkymättömät säännöt (edes yksi sääntö)?
- h) Mikä on ohjaajan, dramaturgin ja näyttelijöiden keskinäinen suhde?
- i) Mikä on yleisön rooli ja vaikutus esityksessä?
- j) Millä eri keinoin teatterissa kommunikoidaan?
- k) Mikä teatteriesitys on jäänyt erityisesti mieleesi ja miksi?

Materiaaleja löytyy esimerkiksi näiden linkkien takaa:

<https://kom-teatteri.fi/kom-teatteri/esittely/>

<https://disco.teak.fi/teatteri/>

<https://disco.teak.fi/euteatteri/>

<https://www.teatterimuseo.fi/fi/Oppimateriaalit>

1.5 MITÄ SÄ HALUAT? -PARIPÄLÄTYS

Lämmittelyharjoitus, jossa jaetaan parit ja päätetään, kumpi on A ja kumpi B. Ensin A kysyy B:ltä kysymyksen ja B vastaa minuutin ajan mahdollisimman sensuroimatta höpötellen, A kuuntelee huolella. Sitten vaihdetaan toisin päin. Kysymys tässä yhteydessä voisi olla esimerkiksi "Mitä sinä haluat" linkittyen näytelmään, jossa kaikilla hahmoilla on hyvin suuria haluja ja tarpeita.

Tullaan yhteen ja parit esittelevät toisensa nimeltä sekä vaikkapa yhden kuulemansa asian. Tavoitteena on vahvistaa yhteishenkeä ja itsetuntemusta sekä antaa kokemuksia kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Mahdollista kysyä myös vaikkapa: mikä tekee sinut iloiseksi, mistä unelmoit, mikä huolestuttaa sinua tai mitä ihmettelet.

1.6 MIIMINEN RIKKINÄINEN PUHELIN

- 1) Ryhmä asettuu jonoihin. Opettaja kuiskaa jonojen viimeisille ammatin.
- 2) Kun opettaja antaa merkin jonojen viimeiset koputtavat edellä seisovien olkapäihin, jolloin nämä kääntyvät katsomaan jonon viimeistä. Jonon viimeiset (joille opettaja on ammatin kertonut) alkavat miimisesti esittää seuraavan olkapäätä, jolloin tämä puolestaan kääntyy katsomaan, kuinka edellinen esittää miimisesti ammattia, jne.
- 3) Kun jonon ensimmäinen on mielestään keksinyt edellisen esittämän ammatin hän nostaa käden ylös.
- 4) Yhden pisteen saa se jono, joka on ollut nopein ja yhden pisteen saa, jos ammatti on edelleen se sama, jonka opettaja on keksinyt.

HUOMIOITAVAA: Sääntöjen selittäminen on vaikeaa, joten kannattaa selventää säännöt toiminnan kautta. Ammatin sijaan opettaja voi sanoa myös esineen tai paikan, kunhan oppilaat tietävät mitä haetaan.

1.7 JUONIJANA ELI MITÄ ESITYKSESTÄ JÄI MIELEEN

Muistelkaa hetki Putoavia lintuja: mistä näytelmä alkoi, miten eteni ja mihin se lopulta johti. Miettikää seuraavaksi yksi kohtaus, hetki tai tapahtuma, joka teki erityisen vaikutuksen tai joka jostain muusta syystä painui mieleen erityisen hyvin. Se saattoi joko säväyttää positiivisesti tai ärsyttää, ahdistaa tai olla hetki, jolloin koit jonkun oivalluksen. Mieti mikä asento kuvaisi sitä parhaiten ja mene juonijanelle (määritellään tilaan näytelmän alku- ja loppuhetki) suurin piirtein oikeaan kohtaan valitsemaasi asentoon.

Opettaja käy tämän jälkeen juonijanan kronologisesti läpi opiskelija kerrallaan. Jokainen kertoo, mitä esittää ja miksi valitsi juuri kyseisen hetken. Jos asennon tekeminen tuntuu liian haastavalta, riittää sekin, että oppilaat vain asettuvat oikealle kohdalle janaa ja kertovat valitsemastaan hetkestä. Näin tietoa näytelmän mieleenpainuvimmista hetkistä saadaan kaikilta oppilailta ja keskustelu näytelmän purkamiseksi saa alkunsa.

HUOMIOITA: Tehtävä vaatii opettajan aktiivista fasilitointia. Tehtävää voi käyttää myös näytelmän aiheiden käsittelemiseen.

1.8 MINÄ OLEN PUU – MINÄ OLEN PUTOAVAT LINNUT

Tämä on edeltävälle vaihtoehtoinen harjoite, jonka avulla voi nopeasti kartoittaa, mitä esityksestä on erityisesti jäänyt mieleen. Jos tekniikka ei ole tuttu, voi ensin tehdä harjoitusversion, kuten kuvattuna alla ja sitten toisen version, jossa otsikkona Putoavat linnut eli mikä jäi erityisen hyvin mieleen esityksestä. On mahdollista tehdä myös eri roolihahmojen maailmoista omat kuvansa.

Ensimmäinen henkilö menee lavalle puuasentoon ja sanoo "Minä olen puu", seuraava menee paikalle ja täydentää sen menemällä kyykkyy vierelle ja sanoo "Minä olen kivi", kolmas menee paikalle nelinkontin puun viereen ja sanoo "Minä olen koira". Heille annetaan aplodit ja päätetään, että vaikkapa koira jää. Henkilö sanoo uudestaan "Minä olen koira." kaksi muuta tulee täydentämään kuvan jollain uudella tavalla.

1.9 SANANSELITYS

Tehtävän voi tehdä paritehtävänä, ryhmissä tai yksin.

- 1) Selitä sana mahdollisimman yksinkertaisesti niin että sen voisi ymmärtää henkilö, joka ei ole koskaan kuullutkaan sanaa.

SELITETTÄVÄT SANAT:

- TOTUUS
- KATASTROFI
- LUOTTAMUS
- VALHE
- DYSTOPIA
- CANCELOINTI
- HÄIRINTÄ

- 2) Voitte käydä läpi sanojen selityksiä. Eroavatko ne toisistaan selittäjästä riippuen?

1.10 LUOKAN ARVOT

- 1) Opettaja jakaa jokaiselle kolme paperinpala, joihin kukin miettii kolme tärkeintä arvoaan.
- 2) Opettaja jakaa luokan ryhmiin, joissa oppilaat näyttävät kirjoittamansa arvot ja pyrkivät löytämään yhden kaikkia yhdistävän arvon. Oppilaat voivat siis tulkita, mitkä heidän kirjoittamistaan arvoista kuuluvat yhteen.
- 3) Jaetaan ryhmiä yhdistävät arvot luokan kanssa ja pyritään löytämään konsensus siitä, mitkä kaksi arvoa yhdistäisivät koko luokkaa.
- 4) Palataan omiin arvoihin ja keskustellaan ryhmissä (tai kirjoitetaan oma teksti siitä) kuinka kunkin omat arvot näkyvät tai eivät näy omassa elämässä? Onko arvoja helppo toteuttaa käytännössä?

HUOMIOITA: Tehtävä voi luoda tiukkaakin keskustelua, joten opettajan kannattaa korostaa, että tehtävä ei tarkoita sitä, että kenenkään pitäisi luopua omista arvoistaan, vaan pyrkimys on löytää yhteinen jakopinta.

2. NÄYTELMÄN ROOLIHENKILÖIHIN LINKITTYVIÄ TEHTÄVIÄ

Tämän osion tehtävien tavoitteena on auttaa asettumaan näytelmän roolihenkilöiden nahkoihin ja pohtia heidän tekojensa motiiveja sekä heidän keskinäisiä vuorovaikutussuhteitaan. Tehtäviä on mahdollista varioida joko esitykselliseen, keskustelevaan tai kirjallisempaan muotoon ryhmän tarpeet huomioiden.

2.1 SYVÄSUKELLUS NÄYTELMÄN HAHMOIHIN KUUMAN TUOLIN AVULLA

Jaetaan luokka viiteen ryhmään, joista jokainen saa yhden roolihenkilön eli Liisa, Kristian, Kati, Sami ja Helena.

Ryhmä miettii, mitä muistaa esityksen pohjalta kyseisestä henkilöstä ja keskustelee, mitkä voisivat olla roolihenkilön perimmäiset tarpeet ja toiveet? Tähän voisi käyttää vaikkapa viisi minuuttia.

Otetaan luokan eteen riviin, ympyrään tai puolikaareen tuoleja kuumiksi tuoleiksi, joille yhden roolihenkilön esittäjäryhmä istuu, esimerkiksi viisi Kristiania. Heiltä eli häneltä aletaan kysyä erilaisia kysymyksiä, joihin eri Kristianit vastailevat. Kannattaa muistuttaa, että me ihmiset olemme usein kovin ristiriitaisia, joten eri Kristianit voivat vastaila hyvinkin eri lailla.

Kysymyksinä voi olla vaikkapa seuraavia: *Miksi toimit niin kuin toimit? Kaduttaako sinua joku tekosi tai tekemättä jättämäsi asia? Miltä sinusta tuntui, kun...? Mitä ajattelit sillä hetkellä kun...? Mitä haluaisit sanoa X:lle? Oletko valehdellut jollekulle? Mitä, miksi ja milloin?*

Jos halutaan vielä lisätä kierroksia voidaan tehdä niin, että osa porukasta tai vain yksi esittää roolihahmoa kuumassa tuolissa ja muut ovat hänen ajatuksiaan eli sanovat ääneen asioita, joita henkilö ajattelee, muttei sano ääneen.

2.2 KOHTAUKSET SUURENNUSLASIN ALLE

Jaetaan alla olevat kohtaukset (5 kpl) mielellään printattuina ja jakaudutaan joko pareihin tai pieniin ryhmiin. Luetaan katkelma kohtauksesta ja keskustellaan, mitä kaikkea siinä sanotaan ääneen ja mitä jätetään sanomatta. Mietitään valehteleeko, manipuloiko tai käyttäkö joku kohtauksessa valtaa. Mahdollisesti esitetään kohtaus siten, että löydetyt asiat tehdään mahdollisimman näkyviksi. Jos esittäminen tuntuu liian rajulta ryhmäläisille, voidaan pitäytyä keskustelussa.

Seuraavassa vaiheessa mietitään, voisiko toinen osapuoli jotenkin tehdä näkyväksi valehtelun, manipuloinnin tai vallankäytön ja katsotaan, kuinka se muuttaisi kohtauksen suuntaa. Tässäkin vaihtoehtoina on pitäytyä keskustelussa tai kirjoitetussa kohtauksessa tai sitten esittää se muulle ryhmälle.

1. Kristian ja Liisa

Kristian: joskus mä pelkään sua

Liisa: sä voit alottaa kertomalla mulle mitä viimesen kolmen vuoden aikana on oikeesti tapahtunu. Minkälaisessa todellisuudessa me eletään

Tauko.

Kristian: ehkä sun pitäis kertoa mulle mitä mun pitää sanoa. Kirjota mulle kässäri.

Tauko.

Kristian: mä en kiistä mitään. oonks mä kiistäny mitään?

Liisa: mä en tienny että sulla on tollanen sähköpostitili. Täs viestis lukee: se mitä siinä toisessa viestissä sanotaan ei ole totta, oikeasti mä haluan pitää suhun yhteyttä

Kristian: sen poika oli sairas, jatkuvasti ongelmassa, mä olin huolissani siitä. Niin se oli silloin alussa

Liisa: entä nyt? Mä haluan tietää mikä on tilanne nyt. Kuinka usein sä näät sitä? joka viikko, joka päivä, miten on?

Tauko.

Kristian: tiedäthän sä että tää romuttaa kaiken. Kaiken mitä meillä täällä on

Liisa: minä en ole tässä se joka asiat romuttaa.

2. Kati ja Sami

Kati: muistat sä kun sä sanoit että oot mulle yhden velkaa?

Tauko

Kati: älä huoli, mä tarkotan vaan että ehkä tää paita on se minkä sä oot mulle velkaa

Sami: jos sä haluat ton paidan -

Kati: en mä haluu Kaapon paitaa, mä kysyn vaan että muistat sä mitä sä sanoit en muista. vai muistatko?

Sami: en

Kati: älä sano ettet muista.

Sami: mä en muistat

Kati: mä en muuten haluu Kaapon paitaa, ihan esimerkiksi vaan koko matkan tänne mä hoin itelleni, toivottavasti se muistaa, sä sanoit et sä oot mulle yhden velkaa ja me molemmat tiedettiin mitä se tarkotti

Sami: mä en tiedä mitä se tarkotti

Kati: sä siis muistat?

Sami: en muista en

Kati: se tarkotti valhetta. se tarkotti että sä oot mulle velkaa valheen

Sami: ei

Kati: kyllä se sitä tarkotti.

sä et voi huolehtii musta tai tarjota mulle sun puolison paitaa tai esittää että sä oot unohtanu sen. se oli sen tunnin jälkeen ku puhuttiin Hamletista

Sami: Othellosta

Kati: Hamletista kans. Vähän Hamletista ja vähän Othellosta

Sami: mä en oo koskaan opettanu Hamletia

Kati: okei. Hamlet tai Othello, kyse oli siitä miten tarina kerrotaan uudelleen, sä sanoit. Kerro tarina uudelleen niin et hyvät tyypit on pahoi tyyppei.

3. Liisa ja Kati

Kati: voinks mä asuu faijan luona?

Liisa: mitä?

Kati: te ootte eroomas, voisinks mä saada asuu faijan luona?

Liisa: ei me olla eroomassa

Kati: te ootte eroomassa

se on ihan selvää että te ootte eroomassa.

Miks te pysysitte yhdessä te ootte molemmat hirveitä

Liisa: joo mutta miks sä menisit asuun isän luo? siin ei oo mitään järkee
sä sanoit että sä oot tappanu sen

Kati: isä ei oo sinä. se on se syy.

Liisa: okei. mene vaan.

jos sä kerran haluat sinne mennä. mä kerron sille

Kati: te siis ootte eroomassa?

Liisa: en mä tiedä.

ei me välttämättä sitte kuitenkaa

me saatetaan pysyy yhdessä ihan vaan et sua vituttais.

Kati: pliis älkää

Liisa: no kenen luo sä sit menisit asumaan?

Kati: mä oon yheksäntoist mun ei tartte nähä sua ikinä enää totta.

Liisa: mä tiedän että tää on rankkaa

Kati: äiti ei se oo niin rankkaa ku sä luulet, mulle tää on ihan ookoo.

Liisa: okei, okei – mut miks Sami? Ja miks tänne?

Kati: sitä mä en tiedä

Liisa: kaikista maailman ihmisistä just se

Kati: mä en tiedä

Liisa: se jonka kanssa sä jouduit ongelmiin

Kati: en mä joutunu ongelmiin

Liisa: kyl sä jouduit ongelmiin, sun piti jättää koulu kesken

Kati kohauttaa harteitaan.

Liisa: se pilas sulta kaiken

Kati: emmä tiedä, senkö sä haluat kuulla? emmä tiedä

älä kysele enää. emmä tiedä.

se oli mulle yhden velkaa

Liisa: eli sä vaan manipuloit sitä?

Kati: paraski puhumaan!

4. Helena ja Sami

Helena: mitä sä haluat? Haluat sä et mä uskon kaiken vaan siks et sä sanot niin?

Sami: joo mä haluan et sä uskot mua koska mä oon sun poika mä en oo ees juonu mitään tähän

Helena: ai tähän et oo juonu?

sami: sori mä unohdin kuinka täydellinen sä oot, sä tiedän kaiken sun omassa palkintojen täyteisessä elämässä

Helena: Sami.

Sami: tiedäks unohda koko juttu
mul oli vähän kurja olo ja mä aattelin -

Helena: hommataan sulle apuu, mä maksan

Sami: emmä halua apuu
mä en halua sun rahoi, mee vittuun niitten rahojes kanssa

Helena: mitä sä sitte haluat?

Sami: mä haluan sut

Tauko.

Sami: mä haluan sut

mä haluan että sä hoidat mut kuntoon

mä haluan mun äidin

Helena: Sami saatana saatanan saatana, sä et oo mikään kolmivuotias.

Sami: mä haluan vaan mun äidin

Helena: sä et oo ees kolmetoista. Tää ei oo uus alku - tää ei oo telkkariohjelma -

oi se halua sen äidin, ja tässä se äiti on. Ihmiskauma katsoo.

Oi, se halua sen äidin. Äiti, se halua sut.

Sä et saa tehdä näin. Tajuatsä miten kalliiks se tulee mulle kun mä yritän auttaa sua? Mä en voi tehdä sitä enää. Kuinka monta kertaa, sano mulle, kuinka monta kertaa sä oot tullu kotiin ja sanonu noin, kuinka monta kertaa mä oon sanonu ookoo ja jättäny kaiken muun kesken, siis ihan kaiken, maksanu millon mitäkin, syöksyny sun peräin ja kiskonu sut ylös.

Sami: en tiidä

Helena: sä oot mulle liikaa. jopa äitien pitää joskus myöntää tappionsa.

5. Helena ja Kristian

Helena: Kristian siivoo sotkus.

Kristian: entä Sami?

Helena: en tiedä, mutta kiitos ku kysyit

Kristian: toi on se mikä sussa on pielessä, sä oot ihan saatanan tekopyhä

Helena: mitä?

Kristian: tiedät kyllä mitä mä tarkoitan –

Helena: mä en tiedä mitä sä tarkoitat

Kristian: tarkoitan että aiot sä kertoa sille?

Kristian: äläkä sano että nyt on hankala vaihe, eiks se ansaitse saman ku me muutkin? Siivoo sotkus, sä sanoit. kyl sä tiedät mistä mä puhun.

Helena: Sami ei voi hyvin

Kristian: Sami luulee että sen isä on kuollu

Helena: parempi et se uskoo niin

Kristian: sehän asuu Amerikassa, se vaan yhtäkkiä häipy vittuun.

Helena: okei mä kerron Samille

Kristian: millon?

Helena: kun on sopiva aika

2.3 UUSIA KOHTAUKSIA VALHEISTA JA PETOKSISTA

Jakaudutaan vaikkapa neljän hengen ryhmiin ja sovitaan kaikille uudet roolihahmot (A, B, C ja D) ja keskinäiset suhteet esim. naapuripariskunnat kerrostalossa tai osa samassa työpaikassa ja osa deittailee.

Kirjoitetaan pareittain minikohtaukset, joissa jokaisessa on mukana valheita ja salaisuuksia, manipulointia tai muuta vallankäyttöä Putoavien lintujen hengessä. Kohtausten kirjoittamista voi helpottaa, jos jokainen miettii, mitä oma roolihahmo haluaisi kultakin muista hahmoista ja mitä hän ei haluaisi paljastaa kellekin. Mitä isompia ristiriitoja saa syntymään hahmon sanojen ja tekojen välille sen parempi! Pakko on paras muusa -menetelmä voi hyödyntää tässä niin, että kuhunkin kohtauksen kirjoittamiseen on joku mahdolloman lyhyeltä tuntuva aika, kuten 10 minuuttia ja vaikkapa tietty repliikkimäärä, joiden avulla lasketaan kirjoittamisen kynnystä, vaikkapa 6/hlö.

Kohtaukset voisivat edetä esimerkiksi seuraavasti:

A ja B

C ja D

A ja C

B ja D

Kannattaa miettiä, miten pystyy ilmaisemaan mahdollisimman paljon rivien välissä.

Kohtaussikermät voidaan esittää joko näyttämöllä tai lukudraamana.

2.4 VALHEENPALJASTAJAT

1) Muistelkaa ryhmissä näkemäänne Putoavat linnut -näytelmää ja kirjatkaa ylös mahdollisimman monta hetkeä, jossa joku valehteli jollekulle. Miettikää, mitä syitä valehtelun takana voisi mahdollisesti olla. Verratkaa muiden ryhmien listoihin.

2) Miettikää millaisissa tilanteissa olette itse valehdelleet elämänne aikana ja laatikaa niistäkin ryhmissä yhteinen lista, jonka myös käydään läpi koko luokan kanssa.

3) Miettikää millaisiin tilanteisiin saattaisi päätyä henkilö, joka lopettaisi kokonaan valehtelun, myös kaikki pienet valkoiset valheet ja osatotuudet. Kirjoittakaa lyhyt kuvaus hänen päivästänsä.

4) Samat pohdinnat voi tehdä myös näkökulmalla kuka on vastuussa kenestäkin tai mistäkin ja kuinka hän kantaa vastuunsa ja kuinka käyttää valtaansa.

Materiaalia:

<https://www.areiopagi.fi/2022/05/ovatko-ihmiset-hyvia-vai-pahoja/>

<https://yle.fi/a/3-10474529> (artikkeli Radikaalista rehellisyydestä)

3. NÄYTELMÄN TEEMOJEN KÄSITTELYÄ

Tässä osiossa tutkitaan näytelmän teemoja, Alkupään tehtävissä keskitytään totuuden ja valheiden eri muotoihin eri yhteyksissä niin lähisuhteissa kuin yhteiskunnallisella tasolla. Loppupuolen tehtävissä taas pureudutaan arvoihin ja toivon merkitykseen.

Materiaalia:

<https://blogit.utu.fi/poliittisetkuplat/2020/02/24/minkalaiselta-totuudenjalkeinen-aika-nayttaytyy-suomessa-johdattelua-uuden-tyopaperijulkaisun-maailmaan/>

<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/cde2c3ea-1e16-4282-9ff0-ffc5898d6feb/content>

https://fi.wikipedia.org/wiki/Totuudenj%C3%A4lkeinen_politiikka

<https://www.sitra.fi/app/uploads/2021/01/mediavalitteinen-yhteiskunnallinen-vaikuttaminen.pdf>

3.1 VALHEIDEN VERKOSSA

Jakaudutaan ryhmiin, joissa kirjataan paperille mahdollisimman monta erilaista määrettä, sanaa tai sanaparia, joilla kuvataan valhetta, suurta tai pientä sellaista. Mikä ryhmistä saa viidessä minuutissa laadittua pisimmän listan? Kannattaa lietsoa kevyttä klipailuhenkeä!

Seuraavassa vaiheessa neuvotaan ryhmiä valitsemaan listoiltaan yksi helppo, yksi keskivaikea ja yksi todella vaikea ilmaus ja miettimään Alias-sananselityspelin hengessä selitys, jonka perusteella muut ryhmät koittavat arvata, mistä sanasta on kyse. Vaihtoehtoisesti voidaan esittää pieniä (puoli)improvisoituja kohtauksia arvauksen avuksi. Sekä selittäjä- että arvaaja-joukkue saavat pisteen.

Tämän jälkeen voidaan käydä listat läpi ja antaa pisteitä vaikkapa sellaisista sanoista, joita ei millään muulla ryhmällä ole.

Jos listaaminen tuntuu ryhmälle liian vaativalta, heille voi antaa seuraavan listan ja jatkaa sen pohjalta, kuten edellä.

valkoinen valhe, elämänvalhe, toisen puolesta valehteleminen, fiktio, vale, satu, pöty, valhe, vääristely totuus, hätävalhe, petos, sumutus, hämäys, vaillinainen totuus, kaunisteltu totuus, harhautus, misinformaatio, disinformaatio, gaslighting, itsepetos, itselle valehtelu, toiselle valehtelu, fuula, huijaus, manipulaatio, osatotuus, vilppi, uutisankka, puppu, illuusio, kusetus, harhaanjohtaminen, väärän tiedon antaminen, epätotuus, välttely, tekaistu juttu, deep fake, photoshopaus, perätön tieto, tiedon pimittäminen, emävale

3.2. KYLLÄ VAI EI – SAAKO VALEHDELLA

1) Pienissä ryhmissä miettikää ja kirjoittakaa ylös ainakin kolme hypoteettista tilannetta, jokaisen kysymyksen kohdalle.

- a) Missä tilanteissa saa valehdella?
- b) Missä tilanteissa ei saa valehdella?
- c) Missä tilanteissa pitää valehdella?

2) Jos luokassa on tilaa, nousta ylös ja merkitään/sovitaan vastakkaisille seinille KYLLÄ ja EI, käydään kaikkien ryhmien hypoteettiset tilanteet läpi, äänestäminen tapahtuu siirtymällä KYLLÄ tai EI-päättyyn. Jos luokassa ei ole riittävästi tilaa tähän, voidaan myös sopia, että kyykyssä on kyllä ja seisoma-asennossa ei.

3.3 MIELIPIDEJANA ELI RYHMÄMIELIPIDE TOTUUDESTA

1) Opettaja esittää väitteitä. Luokka siirtyy näkymättömällä janalla oman mielipiteensä mukaan siten, että luokan toinen seinä edustaa mielipidettä, joka on väitteen kanssa täysin samaa mieltä ja toinen seinä mielipidettä, joka on väitteen kanssa täysin eri mieltä.

2) Oppilaat asettuvat janalle. Opettaja kyselee oppilailta, miksi he ovat asettuneet siihen missä seisovat. Vaihtoehtoisesti lähellä olevat voivat keskustella keskenään.

VÄITTEITÄ: (Opettaja tai oppilaat voivat tietysti keksiä myös itse)

- 1) Olen törmännyt tietoon, jonka olen uskonut totena, mutta joka on selvinnyt valheeksi tai osatotuudeksi
- 2) Luotan enemmän omaan tunteeseen kuin järkeen
- 3) Toimintaani ohjaa intuitio tai jonkinlainen vaisto
- 4) Totuus on suhteellista
- 5) Mitään perimmäistä "totuutta" ei ole olemassakaan
- 6) Ihmisen totuus ei ole erotettavissa ihmisen kokemusmaailmasta ja arvoista
- 7) Sosiaalinen media luo yhteiskunnissa jakautuneisuutta ja toisistaan vieraantumista
- 8) Minulla ja muilla tämän koulun oppilailla on samanlainen käsitys todellisuudesta
- 9) Suomessa ei esiinny propagandaa valtamediassa
- 10) Sosiaalinen media on uhka demokratialle

HUOMIOITA: Väitteiden kannattaa olla melko voimakkaita, jotta hajontaa saadaan enemmän ja näin keskustelu lisääntyy.

3.4 KOLUMNI VALKOISESTA VALHEESTA (Myös korvaava tehtävä)

Kirjoita kolumni, jonka alussa esittelet tilanteen, jossa olet (tai joku muu on) käyttänyt valkoista valhetta. Pohdi mitä haittaa valheesta on? Missä menee valkoisen valheen ja aidon valheen ero? Mitä hyötyä valkoisesta valheesta on?

3.5 OMANTUNNONKUJA

Miettikää pienissä ryhmissä tilanteita, joissa jonkun henkilön on todella vaikeaa päättää puhuako totta vai valehdellako. Valitkaa niistä sitten kinkkisiin. Muodostetaan omantunnonkuja eli mennä kahteen vastakkaiseen riviin, joista toisessa olevat miettivät perusteluja sille, miksi henkilön tulisi kyseisessä tilanteessa puhua totta ja vastapäisessä rivissä olijat puolestaan keksivät perusteluja sille, miksi henkilön pitäisi valehdella.

Ope saattelee hitaasti silmät suljettuina kulkevan henkilön omantunnonkujan läpi, ja kun tämä on kohdalla molemmilla puolilla olevat tyypit yrittävät vakuuttaa hänet omasta näkökannastaan. Kun henkilö saapuu kujan päähän, hänen on tehtävä päätös valehdellako vai ei sen perusteella, minkälaisia perusteluja, kehotuksia tai vetoomuksia hänelle esitetään.

3.6 KLIKKIOTSIKKO

- 1) Opettaja jakaa luokan n. 5 hlön ryhmiin. Tehtävän voi tehdä myös koko luokan kesken keskustelutehtävänä.
- 2) Oppilaat lukevat klikkiotsikon määritelmän ryhmissä:

*“**Klikkiotsikko** on www-sivuilla oleva otsikko, joka on kirjoitettu sensaatiohakuiseksi tai kiistanalaiseksi, jotta lukija kiinnostuisi siitä ja klikkaisi artikkelin auki. Klikkiotsikointi on Internet-ajan markkinointistrategia, joka tuo julkaisijalle lisää mainostuloa, jonka suuruus riippuu suoraan kävijöiden tekemien klikkausten määrästä. Klikkiotsikoissa käytetään*

raflaavia termejä, yliampuvia adjektiiveja, sensaatiohakuista tyyliä ja paljon pronomineja” (Wikipedia)

3) Oppilaat keskustelevat ryhmissä:

- a) Miksi klikkiotsikoita tehdään?
- b) Kuka niistä hyötyy?
- c) Miksi klikkiotsikot voivat olla ongelmallisia tiedon, lukijan, median tai yhteiskunnan kannalta?

4) Tehkää ryhmässä kolme klikkiotsikkoa Putoavat linnut -näytelmästä.

(esim. Nyt puhuu ex-sijaisope: mokasin ja pahasti!)

3.7 MEDIAKRITIIKIN PERUSKÄSITTEISTÖ

Käydään läpi käsitteet vaikka koko luokan kesken. Käsitteiden alla on linkit Mediakasvatusseuran (<https://mediakasvatus.fi/>) informatiivisiin videoihin.

DISINFORMAATIO on tarkoituksella tuotettua väärää tai harhaanjohtavaa tietoa.

<https://vimeo.com/653274557>

MISINOFRMAATIO juontaa sanasta “misunderstanding”, eli väärinymmärrys. Se on vahingossa tuotettua tai liikkeelle laitettua väärää tietoa

<https://vimeo.com/653274643>

VALEUUTISET ovat tarkoituksella tuotettua, osittain tai täysin väärää tietoa, joka halutaan levittää laajalle. Ne imitoivat uutista tai muuta journalistista tekstilajia.

<https://vimeo.com/653274602>

Claire Wardlen: MISTÄ VÄÄRÄN SISÄLLÖN VOI TUNNISTAA?

1. ristiriitainen sisältö
2. väärä konteksti
3. manipuloitu sisältö
4. satiiri tai parodia
5. harhaanjohtava sisältö
6. huijarisisältö
7. väärennetty sisältö

Tehtävä: Etsikää käytännön esimerkkejä valeuutisista, dis- ja misinformaatiosta.

3.8 MUUNNELTU TOTUUS

1) Luokka jaetaan kolmeen tai useampaan ryhmään. Ryhmille jaetaan paperilla otsikko (disinformaatio, misinformaatio tai valeuutinen) ja määritelmä. Ei saa näyttää toisille ryhmille omaa otsikkoa. Tehtävässä voi ja täytyy käyttää internetiä lähdekriittisesti.

2) Ryhmät keskustelevat:

- a) Missä otsikon mukaiseen tietoon voi törmätä?
- b) Pohtikaa miten tällaisen tiedon voi erottaa oikeasta tiedosta ja voiko?
- c) Mikä motiivi on tiedon levittämisen takana?

3) Keksikää ryhmissä esimerkki viesti/uutinen/päivitys/meemi tms. käsitteiden mukaisesti. Käsitteet voi kerrata yhdessä.

4) Jakakaa keksityt esimerkit luokassa. Muut pohtivat ryhmissä uutista ja mistä informaation muodosta on kysymys.

5) Pohditaan luokassa yhdessä tai ryhmittäin

- a) Onko helppoa erottaa misinformaatio, disinformaatio ja valeuutiset totuudesta?
- b) Miksi disinformaatio, misinformaatio ja valeuutiset ovat ongelma?
- c) Miten ongelma voitaisiin ratkaista?

HUOMIOITAVAA: Ryhmän luoma esimerkki saa olla sanallinen tai esityksellinen. On tärkeä korostaa, että tieto ei ole tarkkarajaista. Ope voi antaa papukaijamerkkejä, jos ryhmäläiset ottavat riskejä, tekevät virheitä, kokeilevat ja käyttävät mielikuvitusta.

3.9 TROLLIT

1) Opettaja luo ryhmät, joissa keskustellaan:

- a) Mitä tarkoittaa trolli/trollaaminen?
- b) Miksi trollaamista tapahtuu?
- c) Mitä trollaamisella tavoitellaan?

2) Valmistetaan ryhmässä n. 1 min. kestävä esitys tai luodaan dialogi, joka tapahtuu keskustelupalstalla.

- a) Ketkä keskustelevat?
- b) Mistä keskustelevat?
- c) Mitä henkilöiden välillä tapahtuu?

HUOMIOTA: Jälleen on hyvä korostaa, että oikeaa vastausta ei ole vaan keskustelu, pohdinta ja riskien ottaminen on tavoiteltavaa.

3.9 MINUN CREDONI (Myös korvaava tehtävä)

- 1) Opiskelija kirjoittaa oman credonsa. Credo tarkoittaa uskomusjärjestelmää tai uskontunnustusta, mutta on myös tekstimuoto.

- 2) Jokainen aloittaa tekstin sanoilla: minulla on unelma.
 - a) Kerro suuresta unelmastasi. Minkälainen maailma olisi parempi?
 - b) Mitkä ovat tärkeimmät arvot, joista unelma kumpuaa?
 - c) Mihin haluat pyrkiä elämässä?
 - d) Mitä ajattelet toisista?
 - e) Mitä toivot muiden ajattelevat sinusta ja toisistaan?
 - f) Mitä lupaat maailmalle?

Tekstit saa halutessaan joko jakaa tai pitää omana tietonaan.

3.10 KATASTROFIN AIKAKAUDEN OVELLA (Myös korvaava tehtävä)

Oppilas voi kirjoittaa otsikon mukaisen pohdinnan omasta näkökulmastaan.

- a) Mitä katastrofi tarkoittaa?
- b) Milloin ihmiskunta on kohdannut katastrofin?
- c) Elämmekö nyt katastrofin aikakauden ovella?
- d) Miten yhteiskunnalliset katastrofit vaikuttavat ihmisten välisiin suhteisiin?

3.11 TOIVOTTOMUUTTA VAI TOIVOA? (Myös korvaava tehtävä)

Elämme maailmassa, jossa riittää valheita, vääryyksiä, epäoikeudenmukaisuuksia ja väkivaltaa. Vallitsevia olosuhteita miettiessään voi helposti tuntea epätoivoa. Seuraavassa haastattelukatkelmassa Zinnie Harris puhuu tuolloin tekeillä olleesta adaptaatiostaan *The Duchess of Malfi* -näytelmästä, joka on 1600-luvulla kirjoitettu verinen kostotragedia.

Lukekaa, mitä Harris tuumii toivon merkityksestä. Pohtikaa ja kirjoittakaa tai keskustelkaa, onko mielestänne teatterin tai muun taiteen syytä yrittää tuoda toivoa vaiko ei? Jos olette nähneet Putoavat linnut, miettikää löytyykö siinä toivoa?

"I think what is happening now in all communities is really interesting," says Harris. "Even the way we produce a play or programme a season is different now in terms of seeing representation of women. What excites me is that it feels to me that every area of society is having to think about how they treat women, and over the last four or five years seeing more female representation in theatre has been important."

In terms of The Duchess, Harris is similarly hopeful.

"I always want to give a way out," she says, "so even though there is a stage full of blood, the play offers a way forward. There's no point in putting an audience through all this darkness without saying there's another way of doing things. We are able to be entirely horrific and entirely exquisite to each other at the same time, but how can we ensure we don't make the wrong choice. We have to ask ourselves why are we making those choices, and how do we ensure we make the right one?" (The Herald 11.5.2019)

Lisämateriaalia toivosta: <https://www.markkuojanen.com/aihe/toivo/>